

Devoční (tzv. svaté) obrázky

Stručné dějiny svatých obrázků

Počátky devočních obrázků jsou spojeny především s knižními ilustracemi. Před vynálezem knihtisku však byly knihy velmi drahé, proto i první obrázky v rukopisech byly vzácné a dostupné pouze úzké společenské vrstvě vzdělanců. První, bohatěji ilustrované náboženské rukopisy typu „Bible chudých“ sloužily paradoxně pouze bohatým, kteří si je mohli dovolit.

Rozvoj devočních vyobrazení souvisí s bouřlivým rozvojem cestování a náboženských poutí ve vrcholném středověku. Z cest do Svaté země, do Santiaga de Compostella, ale především do Říma, si poutníci odnášeli různé předměty na památku, mezi nimi i malé obrázky malované na pergameni či papíru. Na středověkých obrazech jsou poutníci označeni, např. mušlí nebo obrázkem veraikonu na klobouku atd. Vynález knihtisku pomohl k velkému rozšíření svatých obrázků. Výrazně se začal šířit kult Panny Marie a řady dalších světců. I když převládala dřevorezba, v závěru 15. století se objevují také další speciální druhy tiskařských technik: šrotový tisk a těstový tisk. Od počátku 16. století se masově rozšiřuje mědiryt, později doplněný leptem.

Reformace se sice stavěla proti uctívání obrazů a soch, ale sami její stoupenci tiskli svaté obrázky s kritikou katolické církve. Vyskytují se vzácné obrázky z evangelického kulturního prostředí.

Zásadní změnu přinesl Tridentýský koncil, který výrazně podpořil úctu ke světcům a Panně Marii. Zdůraznil také klíčovou roli umění v šíření křesťanské víry. To vše připravilo podmínky k bouřlivému rozvoji devoční grafiky. Byli to především jezuité, kteří pro své působení v misiích, ale i pro lepší křesťanskou výchovu v katolických zemích plně využili propagačních možností svatých obrázků. Ve smyslu hesla „Pictura est laicorum scriptura“ (obraz je písmem laiků) se široce rozvinula výroba svatých obrázků. Již od konce 16. století pracovalo pod jezuitským dohledem v Antverpách několik dílen, jejichž produkce se do Čech dovážela, popř. zde byla napodobována.

Zlatá éra devočních obrázků byla celé 17. -18. století, tehdy dosáhly také nejvyšší umělecké úrovně. Kromě často vysoké umělecké hodnoty vyobrazení se vytvořilo široké spektrum působivých typů obrázků, které pak oslovovaly všechny společenské skupiny obyvatel. Připomeňme obrázky malované, malované krajkové, malované s přilepenými doplňky (tzv. mozaikové), kulisové, vystřihované, vyražené (slepotisk) a další. Jednotlivé typy se pak ještě různě kombinovaly.

Kromě velkého centra v Antverpách se v 17. století vyráběly kvalitní obrázky především ve Francii (mariánské a pašijové cykly), V průběhu tohoto století se stal dalším významným centrem Augsburg, kde pracovali dílny s rytci evangelického i katolického smýšlení.

V 18. století se ke zmíněným největším centrům připojila Vídeň a Praha, kde působili ti nevýznamnější grafičtí mistři. Postupně pak vznikaly další provinční dílny ve všech větších českých městech.

V první polovině 18. století dosahuje česká barokní grafika svého vrcholu (dílo A. Birckharta, M. J. Rentze, A. P. Neurättera a dalších). Vysokou úroveň si však podržela ve velké konkurenci s tradičními centry i v druhé polovině století.

Brzy však přicházejí reformy Josefa II., které přiznávají svobodu vyznání také nekatolíkům, ruší kostely, kláštery a česná poutní místa. Poutě byly také na určitý čas zakázány. Počátek 19. století přináší rychlé změny v uměleckých stylech (klasicismus, empír, biedermeier). Mnohá tradiční centra devoční grafiky zanikla, protože se výrazně zmenšil počet odběratelů. Produkce byla nevyrovnaná, dochází k velkému uměleckému úpadku. Výrobci se snaží přizpůsobit co největšímu možnému okruhu odběratelů, především nejnižším vrstvám měst a venkova. Náročná symbolika je opuštěna a nahrazena lidovými přesládlými obrázky s didaktickou funkcí.

Z nových tiskařských technik se v první polovině 19. století objevuje kamenotisk, výrazněji se začalo užívat ocelorytina. Nadále se používají starší techniky v nejrůznějších kombinacích.

Právě v první polovině 19. století se Praha stává nejvýznamnějším středoevropským centrem výroby drobné devoční grafiky. Až do 60. let zde působí několik dílen (P. Bohmanna, V. F. Hoffmanna, V. Moraka, J. Rudla, J. Koppeho ad.), které zásobují široký okruh odběratelů doma, v Evropě i v zámoří. Až v poslední čtvrtině století vznikají vydavatelství i v německy mluvících zemích a ve Francii, která pak Praze výrazně konkurují.

Na počátku 20. století, až do I. světové války, ještě stále vyznívá poměrně solidní produkce pražská. Postupně je však omezována pro stále nižší zájem. Za I. republiky se stávají svaté obrázky

určitou symbolickou tradicí, spojenou s oslavami významných dnů církevního roku, křtem, biřmováním, kněžským svěcením a podobně.

Nástup komunistického režimu znamenal radikální omezení všech snah o propagaci křesťanské víry. Svaté obrázky se vyráběly více méně tajně fotografickou cestou (tento typ obrázků se objevil již za I. republiky) nebo se tiskly speciálními gumovými razítky.

Podle účelu k jakému byla používána, můžeme drobnou devoční grafiku (svaté obrázky) rozdělit na několik základních skupin:

Měsíční obrázky

Byly zvláště oblíbené v 17. -18. století, většinou vznikaly na objednávku náboženských bratrstev. Šlo o soubory obrázků světců přiřazených ke každému dni církevního roku. Svého patrona (většinou jednoho z apoštolů) měl i příslušný měsíc. Vzácněji se vyskytují světcí pro každou denní hodinu a k nim byl připojen patron příslušného dne.

Tento typ obrázků má charakteristickou grafickou úpravu. Na přední straně je rytina se světcem, jeho jménem, datem a morálním poučením. Druhá strana je věnována životopisu a modlitbě.

Obrázky vánoční, novoroční a tříkrálové

Vyskytují se již od závěru středověku. Bývá na nich zobrazen Ježíšek v jeslích nebo košíku, v ruce drží květinu či knihu. Také se můžeme setkat s Ježíškem nahým či oblečeným v lehké košilce. Je obklopen ptáčky a drží sféru nebo křížek. Někdy je na loďce štěstí nebo na vozíku, který táhnou andělé.

Tříkrálové obrázky s klaněním tří mudrců – králů jsou označeny písmeny CMB. Často se na nich vyskytují i zemští patroni.

Na všech třech typech obrázků bývají někdy veršované nápisy s přáním. Byly rozdávány na Vánoce, k Novému roku a při Tříkrálové koledě.

Velikonoční obrázky

Výtvarná náplň byla v souladu s velikonoční symbolikou. Hlavní motivy jsou: Kristovo zmrtvýchvstání, tři Marie u prázdného hrobu, velikonoční beránek nebo jen vejce a slepice. Motivy se často kombinují.

Obrázky ke svátku Sv. Ducha

Jsou poměrně vzácné. Nejobvyklejším námětem je seslání Ducha Svatého a sedmi darů Ducha Svatého.

Obrázky křestní a biřmovací

Rozdávání obrázků při křtu má dlouhou tradici, nejvíce bylo rozšířeno v 19. století. Biřmovací obrázky jsou mladší, ale také se velmi rychle rozšířily v II. polovině 19. století. Při křtu věnovali kmotrové nemluvněti obrázky, medailky, ti bohatší třeba zajímavý milodar (např. dukát).

Obrázky eucharistické

Jsou výrazem úcty k Největší svátosti. Nejčastěji se objevuje vyobrazení Poslední večeře a hostie v monstranci. Zajímavé jsou symbolické náměty: Kristus ukřižovaný na vinném keři, hrozen, z něhož Kristus z kalichu lisuje víno, mystický lis atd.

Obrázky odpustkové

Nejčastějším námětem je Bolestný Kristus. U starších obrázků je text, který uvádí podobu odpustku i důvod, za který byl získán. Obrázek mívá i suchou pečeť.

Úmrtní obrázky

Základním námětem jsou symboly marnosti (Vanitas): lebka, přesýpací hodiny, bodláky, utržená kytice, zlomená či zhasnutá svíce.

Zvláštní skupinu tvoří obrázky, které připomínají křesťanské povinnosti umírajícího: zpověď, poslední pomazání, eucharistie s přítomností Panny Marie. Objevují se i obrázky s motivem boje dobra a zla, ďáblů a andělů o duši umírajícího.

Obrázky bratrstev

Vyskytují se od 16. století, nejvíce je jich dochováno ze 17. -18. století. Převažovala bratrstva mariánská (např. panny Marie Růžencové, Panny Marie Bolestné aj.), později se objevují bratrstva dalších světců. Obrázek je tvořen dvojlistem. Na titulní straně byl zobrazen světec a dále pak práva a povinnosti, které mají členové bratrstva dodržovat.

Škapulířové obrázky

Byly oblíbeny zejména v 18. století. Typickým motivem je vyobrazení Panny Marie Pomocné, patronů proti požárům, proti moru, kříže a štítu Benediktova, kříže Caravacova ad. Ve škapulíři se nosily květiny z poutních míst a brandea (části textilií, které se dotkly posvátných soch a staly se relikvií).

Obrázky polykací

Svoji zázračnou moc získávaly po dotyku s milostným vyobrazením a pak byly věřícími polykány pro uzdravení nebo úspěšný porod. Používaly se také k uzdravení zvířat.

Obrázky šlépějí a délek

Jde o vzácnou skupinu obrázků používaných od středověku, často na hranici církevní tolerance. U délek jde o stuhy potištěné modlitbami, obrázky a benedikcemi s údajnou délkou těla Ježíše Krista nebo Panny Marie. Někdy je v textu popsán předmět, většinou kříž, který ve zmíněném násobku představuje délkou těla světce. Šlépěje jsou symbolické otisky bot Ježíše Krista nebo Panny Marie s modlitbami a jinými devočními texty (ochrana nohou nebo poutní cesty).

Obrázky z poutí

Velmi početnou a sběratelsky nejvíce oblíbenou skupinou jsou pamětní obrázky z cest do svatých míst. Každá diecéze měla svá vybraná poutní místa, která byla navštěvována díky vzácným sochám a obrázkům světců, zejména pak Panny Marie. Významnou roli v životě každého křesťana sehrávali cesty do významných poutních center, zejména pak do Říma a do Svaté země.

Milostné obrazy a jejich uctívání

Milostné obrazy jsou hierarchicky vyvýšeny nad ostatní a je jim prokazována zvláštní úcta. Jsou důležitou součástí poutních míst, skrze ně se věřícím dostává milost od Boha. Jedná se o vyslyšení prosby za uzdravení, za záchranu, správné rozhodnutí atd.

Zvláštní úcta milostným obrazům je prokazována již od středověku. Originály byly často kopírovány a šířily se jako památka z poutních míst v podobě soch, obrazů, obrázků, podmaleb na skle mezi věřící. Posvátnost kopie se zvyšovala někdy též skutečností, že byla dotýkána s originálem.

V jižních Čechách se můžeme setkat s těmito typy milostných obrazů:

Panna Maria Pomocná – někdy je nazývána jako Pasovská, vzor se nachází v kostele sv. Jakuba v Innsbrucku a je dílem Lucase Cranacha (1537). Sedící Panna Maria drží nahého Ježíška před pravým ramenem, Ježíšek zvedá nohu přes Mariinu levou ruku. Je uctívána především v Innsbrucku, Pasově, Vídni, u nás pak ve Skočicích, v Blansku u Kaplice, Jindřichově Hradci, Rožmitále na Šumavě, Železné Rudě, Protivíně, Veselí nad Lužnicí, Ratajích, Zálší atd.

Panna Maria Mariazzelská – prototyp nevelké pozdně románské sochy uctívané v Mariazzel v Rakousku. Oděný Ježíšek sedí na pravé ruce Panny Marie, v pravé ruce drží jablko, Panna Maria podává Ježíškovi levou rukou hrušku. U nás je uctívána v Chlumu u Třeboně, Kunžaku, Brlohu, Jemčině, Slavčicích, Želnavě atd.

Panna Maria Klatovská – setkáváme se s ní hlavně v oblasti jihozápadních Čech, znázorňuje trůnící Matku Boží s Ježíškem na klíně. Na čele má krvácející ránu, Ježíšek pravou rukou žehná, a levou drží svitek s latinským textem. Centrem kultu jsou Klatovy, dále pak Kašperské Hory, Lipí nebo Branišov u Jihlavy.

Panna Maria Budějovická – představuje Pannu Marii bez Ježíška, oděnou v dlouhý splývavý šat, stojící se sepnutými rukama na rozkvetlé louce. Je zobrazena jako mladá dívka před zasnoubením s Josefem. Uctívána je v Českých Budějovicích, rakouském Schläglu, Březnici, Mláce, Pluhově Žďáře, Počátkách nebo v Ševětíně.

Panna Maria Svatohorská – stojící černá Madona s neoděným Ježíškem na levé ruce. Uctívána je na Svaté Hoře, Jarošově nad Nežárkou, Mladé Vožici nebo v Předslavicích.

Panna Maria Karlovská – stojící těhotná Panna Maria s rozepjatými rukama, blízká Imaculatě pařížské. Je namalována J. J. Heintschem. Uctívána je v Hodušíně, Kestřanech, Netolicích, Pelhřimově, Třeboni, Týně nad Vltavou.

Panna Maria Sušická – Matka Boží se sepnutými rukama a velkým mečem vbodnutým do prsou. Nalezneme ji např. v Bavorově, Kvášňovicích, Volšově, Svojšicích atd.

Panna Maria Sepekovská – typ Assumpty, setkáváme se s ní hlavně na Tábořsku a Písecku.

Ze zahraničních Madon se v jihočeské diecézi objevuje např. Panna Maria Ustavičné Pomoci, Panna Maria Sněžná, Panna Maria Dobrá rady, Panna Maria Karmelská, Panna Maria Lurdská, Panna Maria Pařížská, Panna Maria Růžencová, vzácněji pak Madona Loretánská, Madona Kojící nebo Madona s pásem.

Z ostatních replik je třeba zmínit častý výskyt Pražského Jezulátka.

Bechyně (okr. Tábor) Františkánský kostel Nanebevzetí Panny Marie

Na místě slovanského osídlení založil Přemysl Otakar II. ve 12. století hrad. V postupně rozvíjejícím se městě byl 13. století založen klášter řádu minoritů, jehož součástí se stal i kostel Nanebevzetí Panny Marie. Po vyplenění kláštera za husitských válek přicházejí roku 1491 na popud Zdislava ze Šternberka františkáni.

V Bechyni nalezneme hned tři kultovní předměty opředené pověstmi: **drobnou gotickou sošku Piety** – tu se pokusili protestantští vojáci třikrát vhodit do ohně a ona třikrát vyskočila zpět nepoškozená; **větší gotickou sošku Piety** – soše Panny Marie usekl voják za třicetileté války hlavu a hned po tomto činu se ihned pomátl. Třetí uctívanou sochou je **socha Ukřižovaného Krista** - když na ni další voják hodil kámen, ten se prý odrazil a socha zůstala nepoškozená. Pokusil se na ni ještě vystřelit, ale objevila se taková záře, že raději všichni zanechali rabování kláštera a prchli. Z celého okolí sem poté přicházela různá procesí. Bechyně se stala velmi oblíbeným poutním místem, jehož sláva byla násilně ukončena v 50. letech 20. století komunisty.

Dobrá Voda u Českých Budějovic Poutní a farní kostel Panny Marie Bolestné

Počátky poutního místa souvisejí s objevením pramene léčivé vody. Nemocné ženě budějovického notáře se ve snu zjevila Panna Maria a ukázala jí místo s pramenem léčivé vody. Manželé jí za vyléčení poděkovali tím, že na místě studánky nechali postavit v roce 1630 kostelíček. Za nedlouho zde vznikly i větší lázně, které byly zrušeny až ve 20. století. Kolem roku 1700 nechal V. F. Floder postavit před vchodem do zmíněného kostelíčka kapli a umístil zde kopii obrazu Bolestné Panny Marie z Maria Pósc, který se ale dodnes nedochoval. Stejným způsobem byla vybudována ještě jedna protější kaple a obě pak byly spojeny s původním kostelem. Na počátku 18. století přestal vyhovovat a na jeho místě byl postaven podle architektonického návrhu K. I. Dientzenhofera nový. Také původní obraz byl nahrazen novým od B. Čurna. Význam Dobré Vody vzrostl po zrušení tradičního procesí z Č. Budějovic do Kájova. K tomuto účelu byla určena nedaleká Dobrá Voda.

Dobrá Voda u Nových Hradů (okr. České Budějovice) Farní a poutní kostel Nanebevzetí Panny Marie

Farní kostel Nanebevzetí Panny Marie je nejnavštěvovanějším poutním kostelem Novohradských hor. Podle pamětních zápisů upozornilo na léčivý pramen v lese v roce 1701 zjevení Ježíše Krista, Panny Marie a kostela mladíka Matěje Egidi. Byl naléhavě žádán, aby na tomto místě postavil kapličku. Současný kostel byl postaven v roce 1708-15 Albertem Karlem Buquoyem na místě kapličky chránící pramen léčivé vody. Na hlavním oltáři je umístěn obraz Panny Marie Utěšitelky z roku 1842, který nahradil předchozí, zničený bleskem.

Chlum u Třeboně (okr. Jindřichův Hradec) Poutní a farní kostel Nanebevzetí Panny Marie

Poutní kostel v Chlumu u Třeboně je nazýván „Malá Mariazell“, neboť je zde uctívána kopie sošky mariazellské madony. Kostel byl postaven jako poděkování za záchranu Jana Františka svobodného pána z Fünfkirchenu – ten byl zasypán zřícenou stavbou, modlil se, aby vyvážl zdráv. Zachránila ho prý Panna Maria Celská. Vykonal děkovnou pout' do Mariazelli a v letech 1737 – 45 nechal postavit kostel ve slohu vrcholného baroka. Hlavní mariánská pout' se slaví 15. srpna nebo neděli následující.

Kájov (okr. Český Krumlov)
Poutní a farní kostel Nanebevzetí Panny Marie

Pozdně gotický kostel Panny Marie v Kájově je starobylym poutním místem. Tradice tohoto místa pochází snad již z 10. století. Podle legendy se zde zastavil řezenský biskup sv. Wolfgang a jeho stopy se otiskly do balvanu. První písemná zmínka pochází až z roku 1263, kdy byl Kájov darován králem Přemyslem Otakarem II. klášteru ve Zlaté Koruně. Farní a poutní kostel pochází ze 14. století, upraven byl na konci 15. století. Kultovní sochou je soška trůnící Madony s Ježíškem, která je umístěna na hlavním oltáři. Na úpatí kopce najdeme studánku s léčivou vodou. Živá je i úcta ke sv. Janu Nepomuckému – v roce 1699 byla v těsné blízkosti chrámu postavena kaple.

Kašperské Hory (okr. Klatovy)
Poutní kostel Panny Marie Sněžné

Podle pověsti věnoval do staré kapličky stojící u pramene léčivé vody měšťan z Klatov kopii obrazu Panny Marie Klatovské. Po čase šlehl jeden čeledín bičem madonu přes tvář a na ní se po chvíli objevily krůpěje krve. Tato pověst se rozšířila natolik, že k obrazu začali přicházet lidé. Poutě se natolik rozmohly, že kaplička nepostačovala velkému počtu poutníků a tak byl na tomto místě postaven nový kostel. Vysvěcen byl na svátek Panny Marie Sněžné 5. 8. 1868. Hlavní oltář byl tvořen pozdně gotickou archou z konce 15. století, pocházející zřejmě z kaple hradu Kašperk. Z kostela Panny Marie Sněžné pochází též mladší obraz Panny Marie Klatovské z 19. století. Ve hřbitovní kapli byla dříve také uctívána soška sv. Anny Samotřetí. Podle legendy ji našli dělníci v dutině stromu, na jehož místě pak zbudovali kapli.

Klokoty (okr. Tábor)
Poutní kostel Nanebevzetí Panny Marie

Klokoty patří mezi nejstarší poutní místa v českobudějovické diecézi. Podle legendy spatřili poblíž pramene dobré vody pasáči Pannu Marii, kterou nesli andělé do nebe. Nejprve zde byla zbudována kaple, koncem 14. století pak farní kostel. Po husitských válkách byl zničený kostel obnoven a v 17. století byl spravován premonstráty, benediktiny nebo táborským děkanstvím. Hlavním uctívaným obrazem je obraz Panny Marie Assumpty, nazývaný Panna Maria Klokotská nebo také Panna Maria jižních Čech. Zároveň se jedná o tzv. Pannu Marii Klasovou. Obraz pochází zřejmě v 1. polovině 17. století.

Křemešník (okr. Pelhřimov)
Poutní kostel Nejsvětější Trojice

Ke vzniku poutního místa se váže pověst, podle níž zde roku 1555 spadl do jednoho ze stříbrných dolů Matouš Chejstovský a učinil slib Bohu, že zde postaví kapli, pokud bude zachráněn. Jeho prosba byla vyslyšena. Roku 1651 zde byla vystavěna větší zděná kaple – náhrada za původní dřevěnou. Pro velký počet přicházejících poutníků byl v letech 1710-34 postaven kostel spolu s ambity. Uctívána je zde řezbářská sochařská práce Nejsvětější Trojice nad stojící Pannou Marií v srdcovém rámu. Toto dílo pochází z 18. století. Proslulý léčivý pramen vyvěrá pod kapličkou ve svahu kopce.

Lomec (okr. Strakonice)
Poutní a farní kostel Jména Panny Marie

Kostel byl vystavěn na popud knížete Karla Filipa Buquoye. Cestoval a stále sebou vozil malou sošku Panny Marie. Když mu v roce 1685 hrozilo utonutí při bouři na moři, učinil slib Bohu a Panně Marii, že pokud se zachrání, postaví na svém panství kostel a do něho umístí onu sošku Panny Marie. Bohužel zanedlouho zemřel a slib vyplnil až jeho syn. Roku 1704 byla stavba na svátek Jména Panny Marie posvěcena. Nalezneme zde také votivní obraz P. Václava Macha – ten se převrátil s vozem a tažen koňmi se modlil k Panně Marii Lomecké a byl zachráněn.

Maková Hora (okr. Příbram)
Poutní a farní kostel sv. Jana Křtitele
a Panny Marie Karmelské

Poutní chrám nechal vystavět v letech 1719-22 Jan Felix Chanovský – Kraselovský z Dlouhé Vsi italským stavitelem Canevallem. Při této svatyni byl také zřízen klášter pro řád karmelitánů. Ti sebou přinesli milostnou sošku Panny Marie Karmelské (Škapulířové). Nečekaná smrt donátora uvrhla karmelitány do finanční tísně a byli nuceni Makovou Horu opustit. Mariánskou sošku v kostele ponechali. Poutě na toto místo však neustaly. Věřící přicházeli hlavně v neděli po slavnosti Panny Marie Karmelské (16. červenec)

Mláka (okr. Jindřichův Hradec)
Poutní kostel Zasnoubení Panny Marie

U počátku založení kostela stojí pravdivý příběh jihlavské dívky, která putovala z Č. Budějovic za svými rodiči do Jihlavy, a v těchto místech ji přepadli dva chlípníci. Dívka se snažila utéci, vroucně se modlila k Panně Marii a slíbila, že pokud bude zachráněna, pověsí na strom obraz Panny Marie, který znala z dominikánského kostela v Č. Budějovicích. Pronásledovatelé se z ničeho nic dali na útěk a dívka byla vysvobozena. Na strom pověsila obraz Panny Marie, kde byla zobrazena jako mladá dívka, ještě před zasnoubením se sv. Josefem a před narozením Ježíška. Třeboňským augustiniánům se zavěšení obrazu bez jejich povolení nelíbilo. Představený, který chtěl obraz odstranit, spadl z koně a těžce se zranil. Po této příhodě svůj postoj přehodnotil a nechal zde vybudovat malou svatyni. Přicházelo sem velké množství poutníků a z jejich darů byl vybudován kostel Zasnoubení Panny Marie.

Nepomuk (Plzeň – jih)
Poutní kostel sv. Jana Nepomuckého

Počátky poutního kostela sv. Jana Nepomuckého v Nepomuku sahají do roku 1639. Na místě rodného domu Jana Nepomuckého nechal František Matěj hrabě Šternberk postavit menší kostel. Protože slavný rodák nebyl ještě svatořečen, kostel byl zasvěcen sv. Janu Křtiteli, křestnímu patronu Jana Nepomuckého. Po jeho slavné kanonizaci roku 1729 poutě zesílily a malý kostelík přestal vyhovovat. Byl zbořen a na jeho místě byl postaven dle návrhu K. I. Dientzenhofera kostel nový, vysvěcený roku 1738. V chrámu nalezneme tzv. Janovu kolébku nebo sochu sv. Jana Nepomuckého z postříbřené mědi. Tradiční poutě se konají 20. března – na den mučednické smrti světce.

Podsrbp (okr. Strakonice)
Poutní a farní kostel Bolestné Panny Marie

Původně se pod vrchem Srpská nacházela kaplička s dřevěnou soškou Panny Marie Bolestné. Socha stála nejprve na mostě přes řeku Otavu ve Strakonících. 1718 byl most povodní stržen a socha byla odplavena za město. Nalezli ji bratři obuvníci – Jakub a Jan, poté co měli vidění ve spánku. Jakub postavil sochu na poli a jeho bratr se uzdravil. Pro sochu pak byl zhotoven přístřešek. Zpráva o uzdravení se rychle roznesla do okolí a přicházeli sem poutníci ze všech koutů země. Mnozí věnovali kapličce peněžní dary. Z těch pak bylo možno zřídit kamennou kapli. O mnohých uzdraveních začala být vedena, jako na dalších místech, kniha zázraků. V letech 1770–74 byl postaven současný barokní chrám, do kterého byla slavnostně přenesena socha Panny Marie. Hlavní pouť zde bývá v pátek před Květnou nedělí (na tzv. Bolestný pátek).

Římov (okr. České Budějovice)
Poutní areál s Loretou a kostelem sv. Ducha.

Nejstarším objektem rozlehlého areálu je tzv. Loreta. Jedná se o hranolovou kapli zasvěcenou Panně Marii Loretánské, pocházející z let (1648-50). Patří k nejstarším stavbám tohoto typu v jižních Čechách. Jedná se o kopii tzv. svaté chýše. V interiéru chýše je uctívána socha černé Panny Marie

s Ježíškem, kopie sochy z Lorety. Kaple je obklopena ambity, které jsou vyzdobeny nástěnnými malbami mariánských poutních míst (je zde zobrazena i Panna Maria Sepekovská). K východní straně ambitů přiléhá centrální kostel sv. Ducha z roku 1677. Poutní areál doplňuje 25 kaplí vystavěných v druhé polovině 17. a první polovině 18. století – ty tvoří pašijovou poutní cestu, zakončenou Kalvárií a Božím hrobem. Tradiční je také mariánské modlení u lunetových obrazů v ambitech kolem Lorety.

Skočice (okr. Strakonice) **Poutní a farní kostel Navštívení Panny Marie**

Historie poutního místa sahá do 17. století a je spjata s Polyxenou Ludmilou Šternberkovou. Ta si vyprosila v zámecké kapli v Nalžovech od svého manžela obraz Panny Marie Pomocné (Pasovské). Po roce 1622 jej z Nalžova převezla na Skočice a umístila jej v zámecké kapli. K madoně přicházeli lidé vykonávat pobožnosti. V březnu 1672 zámek zachvátil požár a pronikl i do kaple. Kromě obrazu shořelo veškeré zařízení. Hraběnka nechala postavit v letech 1677-78 kostel, do kterého byl obraz slavnostně přenesen. Pout' se koná vždy okolo svátku Navštívení Panny Marie.

Strašín (Klatovy) **Poutní kostel Panny Marie**

Podle pověsti, na návrší zvaném Hůrka, se v místech dnešního kostela zjevila poustevníkovi Panna Maria s Ježíškem sedící na kameni. Z kamene začala prýštit voda. Podle jiné pověsti se začal původní kostelík stavět na vrchu Vůsí, avšak Panna Maria přenášela materiál na návrší Hůrka. Uctívaná gotická socha Panny Marie Strašínské s Ježíškem na levé ruce pocházela z konce 15. století. Kostelu ji daroval Půta Švihovský z Rýzmburka a na Rábí. Dnešní výraznou podobu vtiskla chrámu přestavba z let 1736-0. Tradiční poutní dny připadaly na Velikonoční pondělí, slavnost Nejsvětější trojice, na neděli po sv. Vítu a na Narození Panny Marie. Starobylá socha však byla koncem 20. století ukradena.

Sušice (okr. Klatovy) **Poutní kostelík sv. Anděla Strážce**

K vrchu nad Sušicí se váže několik legend. Jedna z nich vypráví o chlapci, který v lese šlápl na hada a ten se mu obtočil kolem nohy. Chlapce zachránil anděl, který hada zahnal. Chlapcovi rodiče a ostatní věřící nechali namalovat obraz Anděla Strážce a postavili malou kapli. Historicky doloženým zakladatelem je roku 1683 však Ladislav Bílinský. V roce 1735 byly přistavěny ambity. Hlavní pout' se koná začátkem září.

Dalším, stejně významným poutním místem je kostel sv. Felixe z Cantalicie a milostným obrazem Bolestné Panny Marie. Klášter kapucínů, jehož je zmíněný kostel součástí, byl založen v polovině 17. století. Původně byl obraz Panny Marie Bolestné umístěn na zámku Lčovicích na Prachaticku. Ludmile Wratislawové z Mitrowicz se narodilo dítě bez známek života. Její manžel vzal tehdy dítě do náručí a modlil se před mariánským obrazem. Dítě náhle obživo. Hraběnka se modlila a děkovala Panně Marii za zázrak, najednou spatřila, jak se na čele Panny Marie objevily krůpěje krve. Krev stékala na knihu žalmů a litaní. Obraz a knihu pak darovali manželé kapucínskému klášteru. Obraz také zachránil klášter před požárem, jemuž podlehl zbytek města.

Svatý kámen (okr. Český Krumlov) Poutní kostel Panny Marie Sněžné

Na menší skalce nedaleko Rychnova nad Malší se kolem roku 1500 zjevovala Panna Maria. Proto začali lidé nazývat skálu Svatý kámen. Roku 1655 dala abatyše klarisek z kláštera v Českém Krumlově postavit nad balvany kapličku a opodál malý kostel. Stavbu podpořila Anna Marie Egenbergová, která též darovala kostelu obraz Panny Marie Sněžné. Na počátku 18. století byl kostelík rozšířen. Hlavní poutní slavnost se koná na svátek Panny Marie Sněžné (5. srpen). V padesátých letech 20. století byl kostel zrušen a byl zde zřízen sklad a postupně chátral. Po roce 1989 došlo k opravě areálu.

Vyšší Brod (okr. Český Krumlov) Maria Rast

Asi 3 km od Vyššího Brodu stojí na zalesněném kopci poutní místo Maria Rast. Podle legendy zde před polovinou 16. století odpočívala Panna Maria s Ježíškem. Na balvanu pak zůstaly dvě prohlubně. Nejprve sem byl na strom pověšen obrázek Panny Marie Sněžné. Zajímavé je, že toto poutní místo začaly stavět děti – místní pasáči postavili ze dřeva a chvojí kapličku, jejíž interiér vyzdobili svatými obrázky. Sláva místa rostla, byl zde zavěšen společně s křížem obraz větší. Výstavbu menšího sakrálního objektu podpořil vyšebrodský opat Leopold Wackarz. 1888 byla kaple posvěcena.

Další významná poutní místa

Svatá Hora u Příbrami Poutní kostel Nanebevzetí Panny Marie

Nejnávštěvovanější poutní místo v Čechách. Kaple byla založena dle tradice ve 13. století rytířem Malovcem. Počátkem 16. století je doložen kostelík, v jehož blízkosti sídlil poustevník. Milostná soška Panny Marie s Ježíškem pochází snad z bývalého hradu Příbrami. Údajně ji vyřezal sám Arcibiskup Arnošt z Pardubic. Roku 1632 se z místního pramene uzdravil slepý stařec Jan Procházka z Nymburka. 1647 byla Svata Hora předána do správy jezuitům v Březnici, kteří zde začali budovat velkolepý poutní areál. S městem Příbram spojuje Svatou Horu 400 m dlouhé kryté schodiště. Roku 1732 byla soška slavnostně korunována. Od roku 1861 spravovali Svatou Horu redemptoristé, kteří zde s přestávkou v letech komunistické totality působí dodnes. Roku 1905 obdrželo poutní místo titul bazilika minor.

Kostelní Vydří u Dačic Poutní kostel Panny Marie Karmelské

Poutní kostel Panny Marie Karmelské z konce 18. století je součástí kláštera karmelitánů. Na počátku byla boží muka s obrázkem Panny Marie, z něhož vycházela záře. Zde nechal majitel panství Jindřich Butz z Rolsbergu postavit kapli, do níž umístil karmelitán Jan Karel Felix Jáchym Slavata obraz Panny Marie Karmelské. V padesátých letech 20. století byl řád karmelitánů vyhnán. Ti se sem opět vrátili po roce 1989.